

FRYSKE AKADEMY TAALKUNDICH WURKFERBÂN

Ljouwert, 2 oktober 2009

Oan de leden fan it Wurkferbân.

Achte leden,

It Taalkundich Wurkferbân organisearret dit jier foar de tredde kear de *Dei fan de Fryske Taalkunde*. De dei is ornearre foar elkenien dy't direkt of yndirekt dwaande is mei de taalkunde fan it Frysk: grammatika, fonetyk/fonology, nammekunde, leksikology, sosjolingüistyk, histoaryske taalkunde, folle net genôch.

Wannear: freed 23 oktober 2009
Wêr: Fryske Akademy, It Aljemint, Doelestrjitte 2-4, Ljouwert
Tiid: fan 9.30 oant 16.30 oere

Jimme wurde hjirby fan herten útnoege om dizze dei by te wenjen. It programma en in gearfetting fan de lêzingen sitte hjirby.

Graach oant sjen op 23 oktober.

Willem Visser,
skriuwer Taalkundich Wurkferbân.

Mei it each op kofje en tee en de lunch wol ik elk dy't fan doel is om te kommen hjirby freegje om dat oan my troch te dwaan. Dat kin

oer de mail: wvisser@fryske-akademy.nl
oer de tillefoan: 058-2343037 (streekrjocht), 058-2131414 (algemien)
skriftlik: Fryske Akademy, Taalkundich Wurkferbân, Postbus 54, 8900 AB
Ljouwert

PROGRAMMA

- 9.30 Ynrin en kofje
- 9.55 Iepenjen
- 10.00-10.30 Bouke Slofstra (Fryske Akademy-KNAW, Ljouwert)
Sis dyn leven noait nea
- 10.30-11.00 Geart Tigchelaar (studint master Frysk, RUG)
Kenna - kanna: De e/a-fariaasje yn it Aldfrysk en de fuortsetting dêrfan yn it Nijfrysk
- 11.00-11.30 KOFJESKOFT
- 11.30-12.00 Elżbieta Adamczyk (School of English, Adam Mickiewicz University, Poznan)
Evolution of the Frisian nominal system: The case of Old Frisian minor consonantal inflections
- 12.00-12.30 Jarich Hoekstra (Friesische Philologie, Christian-Albrechts-Universität, Kiel)
Rêde taalferoaring en syntaktyske tragens by it Noardfrysk-Leechdútsk-Deensk taalkontakt
- 12.30-13.00 Willy van der Meer (Afûk, Ljouwert)
De ûntwikkeling fan eduFrysk.nl: sykje en bystelle
- 13.00-14.00 LUNCH
- 14.00-14.30 Han Nijdam (Fryske Akademy-KNAW, Ljouwert)
It dichtwurk van Klaas Cornelis Nijdam: it Frysk fan in Jirnsumer boer om 1830 hinne

- 14.30-15.00 Riemer Reinsma (freelance wurdboekmakker, eindredakteur, taalpublisist en taaladviseur, Amsterdam)
Plaatsnaamborden in Friesland: wat maakt dat ze eentalig Fries zijn, resp. Fries-Nederlands of Nederlands-Fries?
- 15.00-15.30 Willem Visser (Fryske Akademy-KNAW, Ljouwert/Frysk Ynstitút, RUG)
Flaainammen yn it Frysk
- 15.30-16.00 TEESKOFT
- 16.00-16.30 Gertjan Postma (Meertens Instituut-KNAW, Amsterdam)
Catalexis in Morphology - a source of multiple analysis of Frisian infinitives
- 16.30-17.00 Arjen Versloot (Fryske Akademy-KNAW, Ljouwert)
Hoe faak komme fonemen foar en wêrom: de oarsprong fan fonologyske markeardens
- 17.00 Sluten

Sis dyn leven noait nea

Bouke Slofstra (Fryske Akademy-KNAW, Ljouwert)

Der wie ris in dichter, dy dichte ytlike rymlerijen en ferskate boartlike mingeldeuntsjes. Hy ferstoar op in drôve dei lang ferlyn, mar *Sijn greate namme nea in uwz gehuwgnis steart* (1668), om't oaren syn wurk útjoegen. It twade diel fan de dichter syn wurken waard *ney zijn deæd, wt zijn eyne Schriften ijn 't ljeuwgt gebragt Trog Symen Aebbes Gaebbema (Hist. Fr.)*, *Nooyt for dezen ijn druwk west* (1681). De dichter Gysbert (dêr giet it ommers om) jildt net allinnich as de Grutste Dichter fan Fryslân, hy wie ek ien fan de lêste native *ea-en-nea*-sizzers. Dat is te sizzen, wy boekjefriezen sizze út en troch ek noch wol fan *ea* en *nea*, mar dy wenst is in optinksel út de njoggentjinde ieu. *Skriuw noait "noait" en "altyd", mar jimmer "nea" en "jimmer"* (1969). Myn praatsje giet oer de delgong fan *ea* en *nea* en it opkommen fan *oait* en *noait*. Mar it wurdt gjin preekjen oer Min en Geef en oer Noarm en Ynterferinsje. Wy sille oars wòl oer semantyk te praat (in bytsje), benammen oer polariteit en 'free choice' en oer diagroane ûntjouwingen fan ferlykbere bywurden yn talen dy't mei it Frysk besibbe binne (benammen Nederlânsk, Leech- en Heechdútsk).

Kenna - kanna: De *e/a*-fariaasje yn it Aldfrysk en de fuortsetting dêrfan yn it Nijfrysk

Geart Tigchelaar (studint master Frysk, RUG)

Utgangspunt fan dizze lêzing is de *e/a*-fariaasje sa't dy yn it Aldfrysk foarkomt, by foarmen lykas *kenna* njonken *kanna* 'kenne'.

Dy fariaasje ûntstiet út twa ûntjouwingen:

1. Germ. *a* + *i*-umlaut foar nasaal- en *l*-ferbiningen > *e/a*
2. Germ. *ai* en *ai/au* + *i*-umlaut foar ferkoartsjende bylûdkloften > *e/a*

In foarbyld fan 'e earste ûntjouwing is it al neamde *kenna* tsjinoer *kanna*, beide út Germ. **kannjan*. In foarbyld fan 'e twadde ûntjouwing is *stet* tsjinoer *stat* (3sg.pres./pret en part.) by de ynfinityf *stēta* 'stjitte' út Germ. **stautjan*.

Yn it Noardfrysk sjogge wy deselde *e/a*-fariaasje. It Eilânnoardfrysk (Fering) lit *ee* (< *e*) sjen en it Fêstewâlnoardfrysk (Mooring) *å(å)* (< *a*). De fariaasje is skerp dialektysk ferdiel, sa't de foarbylden Fering *keen* en Mooring*kâne* by de earste ûntjouwing sjen litte. By de twadde ûntjouwing tsjinje de wurden Fering *steet* en Mooring *stååt* as foarbylden.

Ik wol yn de lêzing alderearst dizze twa ûntjouwingen ferklearje. Der sil yngien wurde op de fraach oft de *e/a*-fariaasje yn it Aldfrysk lykas dy yn it Noardfrysk dialektysk beskaat is. Wannear't dat sa is, soe dat in oanwizing jaan kinne wat it komôf fan de Eilânnoardfriezen is. Ta beslút komt it fierdere ferrin fan de beide ûntjouwingen yn 'e oare moderne Fryske dialekten dêrnjonken ek op it aljemint.

Evolution of the Frisian nominal system: The case of Old Frisian minor consonantal inflections

Elżbieta Adamczyk (School of English, Adam Mickiewicz University)

The present paper is devoted to a discussion of the early Frisian nominal system, concentrating on the developments which brought about its subsequent restructuring. One of the prominent features of the early Frisian inflection was a tendency, revealed by nouns considered minor (unproductive) to adopt the inflectional endings of the major (productive) types, namely the masculine and neuter *a*-stems and feminine *ō*-stems. This marked inclination of some nouns can be particularly well seen in the early Frisian consonantal stems, such as root consonant stems, *r*-stems (nouns of relationship) or *nd*-stems. The available textual material shows that members of these minor declensional types tended to fluctuate between the inherited and innovative paradigmatic patterns, which testifies to a growing instability of these paradigms. The expansion of the productive inflectional types can be seen, for instance, in forms of the nominative/accusative plural where, alongside the expected zero ending, forms in *-a*, extended from the productive *a*-stem paradigm, are attested (*naht* ~ *nahta* 'night', *mônath* ~ *mônatha* 'moon'). Similarly, the genitive and dative singular zero endings regularly alternate with the innovative *-(e)s* and *-e* markers (respectively) (*fader* ~ *faders*, *brôther* ~ *brôthers* (genitive), *nacht* ~ *nachte*, *feder* ~ *federe* (dative)). The lack of stability in the Old Frisian inflectional paradigms leads to their gradual simplification and portends eventual disintegration of the original stem type distinctions.

The present analysis, conducted on the extant corpus of Old Frisian texts, is intended to be both a qualitative and quantitative study of the early Frisian consonantal inflection. Aimed at presenting a systematic account of the newly emerging tendency, the investigation explores the extent and pattern of dissemination of the productive inflection in the original consonantal stems. Due attention will be paid to the fine details of the process of gradual reorganisation of the minor paradigms, its consequences in the later inflectional system of Frisian as well as its theoretical implications.

Rêde taalferoaring en syntaktyske tragens by it Noardfrysk-Leechdútsk-Deensk taalkontakt

Jarich Hoekstra (Friesische Philologie, Christian-Albrechts-Universität, Kiel)

Yn 'e 19de ieu krige yn Schleswig in rêde en massale taalwixsel fan Deensk (Súdjuetsk) nei Leechdútsk syn beslach. Men fynt yn it Leechdútsk, mar ek yn it Fêstewâlnoardfrysk, gâns taalferskynsels dy't men as Deenske ynslûpsels út dy tiid beskôgje kin. Ik sil yn myn lêzing ien sa'n ferskynsel besprekke, nammentlik de (direkte) ferbining fan in preposysje mei in sinkomplement yn it Leechdútsk en it Noardfrysk:

(i)	Aadulf spikkeleere <i>ubb</i> [un warn König fun Nurrewägn]
'Adolf spikkeleere der op en wurd kening fan Noarwegen'	(Leechdútsk)
(ii)	E Latjbaan häi maast Komer <i>ma</i> [en tiij üs aaltemaale]
'It treintsje hie der hast lijen mei en lûk ús allegearre'	(Noardfrysk)
(iii)	Han venter <i>på</i> [at få sin opholdstilladelse]
'Hy wachtet der op om syn ferbliuwsfergunning te krijen'	(Deensk)

De konstruksje yn (i) en (ii) liket yn it earste oankommen de Deenske konstruksje yn (iii) út 'e bek stapt te wêzen. Ik sil lykwols sjen litte dat de beide konstruksjes syntaktysk folslein ûngelyk binne. Soks ropt fragen op oer dit spesifike gefal fan taalkontakt en oer taalkontakt yn 't ginneraal: Yn hoe'n taalkontaktsituaasje koe de Leechdútsk/Noardfryske konstruksje ûntstean? Wat wurdt by taalkontakt krekt oernommen en wat net?

De ûntwikkeling fan eduFrysk.nl: sykje en bystelle

Willy van der Meer (Afûk, Ljouwert)

Der is by de Afûk no trije jier wurke oan de ûntwikkeling fan de ynternetomjouwing www.edufrysk.nl. It is in ynternetomjouwing foar net Frysktalige kursisten dy't it Frysk leare wolle as nije taal en foar Frysktalige kursisten dy't har it Frysk skriuwen eigen meitsje wolle.

Ik wol it hawwe oer hoe't de ûntwikkeling fan sa'n omjouwing in proses is fan sykjen en bystellen. It sykjen nei in oanpak dy't de mooglikheden fan learen fia de kompjûter optimaal brûkt, it ûntwikkeljen fan in learkonsept dat dêrby past, mar ek it geandewei bystelle moatten as út kontakt mei de brûkers bliken docht dat jo oannimmingsen yn 'e praktyk dochts oars útpakke.

Eleminten dy't ik dêrby beprate wol:

- de ferhâlding tusken kennis oer taallearen en de didaktyske tradysje
- de ferhâlding tusken de dissipline 'Tapaste Taalkunde' en it praktysk ûntwikkeljen fan in taallearomjouwing
- de romte dy't nedich is om foaral net te foldwaan oan ferwachtings
- de rol fan tafal en yntuysje
- de rol fan de brûker by it ûntwikkeljen fan de learomjouwing

As dat om 'e tiid kin, sil ek it projekt www.freemwurk.nl noch even oan 'e oarder komme. Dat is in ferzje fan eduFrysk dy't op maat makke wurde sil foar middelbere skoallen.

It dichtwurk van Klaas Cornelis Nijdam: it Frysk fan in Jirnsumer boer om 1830 hinne

Han Nijdam (Fryske Akademy-KNAW, Ljouwert)

Klaas Cornelis Nijdam (1774-1845) wie boer op Ludringastate, krekt boppe Jirnsum. Hy wie ien fan de skriuwende boeren út de earste helte fan de 19de ieu, dêr't in pear fan bekind binne, lykas Doeke Wiegers Hellema. Nijdam is lykwols oant no ta hast folslein ûnbekend bleaun. Hast, want ien skrift mei Fryske gedichten fan syn hân is op de Fryske Akademy úttypt en opnommen yn 'e boarnelist fan it Wurdboek fan de Fryske taal. Dêr wurdt dan ek in pear kear nei dat materiaal yn ferwiisd. Mar der falt noch folle mear oer it dichtwurk van Nijdam te fertellen. Yn myn lêzing wol ik benammen omtinken jaan oan syn stavering en wurdkar.

Plaatsnaamborden in Friesland: wat maakt dat ze eentalig Fries zijn, resp. Fries-Nederlands of Nederlands-Fries?

Riemer Reinsma (Amsterdam)

Vijfenvijftig procent van de inwoners van Friesland (640.000 inwoners) heeft het Fries als moedertaal. Zoals bekend is het Fries formeel erkend als de tweede officiële taal in Nederland. De overige 45 procent heeft het Nederlands als moedertaal. Over het algemeen gesproken heeft het Fries de overhand in landelijke gebieden, het Nederlands overheerst in stedelijke gebieden.

De meeste Friese gemeenten hebben tweetalige plaatsnaamborden. In zulke gevallen staat het Fries vaker bovenaan dan het Nederlands. Eentalige gemeenteborden zijn meestal in het Nederlands, en minder vaak in het Fries.

In deze presentatie worden enkele factoren onderzocht die mogelijk invloed hebben op de keus van de taal- resp. talen op gemeenteborden, en op de positie die de talen op het bord innemen: boven of onderaan. De eerste mogelijke factor is het percentage Fries- dan wel Nederlandstaligen; een gemeentenaam die op de plaatsnaamborden alleen in het Fries verschijnt, zou immers kunnen wijzen op een overgrote Friessprekende meerderheid). Een tweede mogelijke factor is de macht die de Friese Nationale Partij (FNP) in de desbetreffende gemeente uitoefent; de FNP mag geacht worden de belangrijkste drijvende kracht te zijn achter het streven om de Friese taal een meer prominente plaats te geven. In de derde plaats kan de status van de taal waarin de naam gesteld is, van invloed zijn: is het in de desbetreffende gemeente wel of niet de officiële taal? Ik zal laten zien in hoeverre deze factoren voorspellend zijn met betrekking tot de taal- of talenkeuze, en de plaats van de talen op de borden.

Flaainammen yn it Frysk

Willem Visser (Fryske Akademy-KNAW, Ljouwert/Frysk Ynstitút, RUG)

Yn 'e Fryske taalkundige literatuer is der navenant aardich wat omtinken foar flaainammen. Dat sil dermei te krijen hawwe, dat sokke nammen gauris 'aparte' foarmen hawwe, mei in op it each net sa dúdlike relaasje mei de 'folle foarm' fan 'e nammen, lykas by de pearen *Poai ~ Froukje* en *Kike ~ Grytsje*. Fierders is dit in ûnderwerp dat ticht by de lju stiet; elk hat in namme en suver elk hat ek in flaainamme, al is dy faak partikulier en allinnich by yntimy bekend en yn gebrûk. Mar der binne ek frijwat flaainammen yn algemien gebrûk kommen. Dat wol net allinnich sizze, dat it de algemien bekende, flaainammen fan folle foarmen wurden binne, mar ek dat se deselde status as in gewoane namme krigen hawwe en dan ek as earste namme oan bern jûn wurde.

Wat oan 'e Fryske literatuer oer flaainammen opfalt, is dat dêr altyd wol de nedige foarbylden jûn wurde, mar dat der net nei sribbe wurdt om ta in sa folslein mooglik oersjoch te kommen. En foaral, dat de taalkundige analyze fan de flaainammen sa oan 'e krapperein komt. Der wurde meast wol wat opmerkingen makke oer de relaasje tusken de folle foarm fan guon nammen en de flaainamme, mar dy relaasje wurdt net yngeand analysearre en der wurdt net of amper socht om algemiene patroanen.

Yn myn lêzing wol ik wat oer Fryske flainammen yn it algemien sizze. Mear yn detail sil ik dêrnei yngean op 'e relaasje tusken de oanset fan 'e folle foarm en dy fan 'e flainamme, omdat dy de driuw nei ûnmarkearre fonologyske patroanen by flainammefoarming sa dúdlik oan it ljocht bringt.

Catalexis in Morphology - a source of multiple analysis of Frisian infinitives

Gertjan Postma (Meertens Instituut-KNAW, Amsterdam)

Catalexis is the non-spelling out of phonological material at the end of the word. The catalectic material can show up upon further affixation, as in French, *peti(t)* 'small-masc', where the final [t] is silent, which turns lexical upon further affixing of feminine [e], *petite* 'small-fem'. Systematic catalexis can be the source of multiple analysis, i.e. tying lexical material to the 'wrong' morphological node. In the example above, where the final (e) is, in some dialects, catalectic as well, we could erroneously tie the suffix *-t* to the gender node, as in Analysis 1.

Analysis 1

Root - Gender

peti	ø/t

Analysis 2

Root - Gender

peti(t)	ø/(e)

In this example, Analysis 1 can be rejected as it would proliferate the number of gender morphemes, e.g. in *doux* [du], *douce* [dus], where the feminine morpheme would be [s]. In this presentation, we will illustrate catalexis in the history of the infinitival affixes in Frisian. Modern Frisian has an inflectional *-e/-je* ending in the infinitive and an inflectional *-n* of the gerund. This gives:

Root - INF- Gerund

meits-	-je	-n

This analysis is usually applied to Old-Frisian infinitives *makia* 'make' and gerunds *makian*, cf. Analysis 1. There is, however, a second analysis possible with catalexis as in Analysis 2. Here, the infinitival suffix is *ian/an* with catalectic (n), silent without further affixation, but lexical upon further affixation (which is possibly catalectic as well).

Analysis 1

Root - INF- Gerund

mak-	-ia	-n

Analysis 2

Root - INF- Gerund

mak-	-ia(n)	(e)

As infinitives are clause final, the two analyses lead to the same result in most of the cases. The only context of further affixation to infinitives is infinitival V2 clauses, which allow an adjacent subject pronoun, as in (i).

(i) opden dei vors. ist ... consenteret datse dae kynden mogen toe hyara nijma ende **brengense** deerse bewaerd syn (Sneker Recesboek, nr 4245, 24-III-1507), taken from Hoekstra (1997:35).

As noticed by various authors we observe in (i) a 'gerund' *brengen* instead of the expected infinitive *brenge*. We will show that the infinitive is *brenge(n)* with catalectic (n), while the gerund is *brengen(e)* with catalectic (e), originally the dative morpheme. The pronoun *-se* is a clitic in Old-Frisian and counted as an affix. This explains the emergence of this final infinitival *-n* in exactly these contexts. The implications for modern Frisian are discussed.

References

Hoekstra, Jarich (1997). The syntax of infinitives in Frisian

Hoe faak komme fonemen foar en wêrom: de oarsprong fan fonologyske markeardens Arjen Versloot (Fryske Akademy-KNAW, L:jouwert)

By de kwantitative analyze fan de klankfoarrie fan talen falt op dat per taal hieltyd deselde klanken heechfrekwint of krekt leechfrekwint binne. Binnen in pear sinnen, wat de semantyske ynhâld ek mar is, wurdt de 'toan' fan de taal set en dy is net te missen foar de memmetaalsprekkers.

Per taal is dy feitlike ferdieling oars, mar de ûnderlizzende wiskundige ferdieling is foar alle talen deselde: hast in eksponinsjele rige, krefter omskreaun as in lognormale ferdieling.

Ek al binne der dúdlike ferskillen tusken talen, der is likegoed sprake fan in universele tendins: bepaalde klanken hearre yn fierwei de measte talen ta de heechfrekwintere fonemen, oaren binne hast oeral ôfwêzich of leechfrekwint. Dat aspekt hat laat ta it konsept 'markeardens' fan klanken.

Ik lit sjen dat dy universele ferdieling it simpele gefolch is fan in 'default' ferdieling mei in random komponint fan klanken yn de mûleromte.

De ferskynsels fan 'markeardens' en fan de ferkwinsjeferdieling fan lûden wurde sa oaninoar ferbûn en foarsjoen fan in meganistyske, fonetyske ferklearring.

in appelsje yn 't strie/op 'e reservebank/ynfallerslêzing

Oer *syn leven* en *syn leven net*: in 17de - en 18de - ieusk synonym foar 'ea'?

"You only live twice"

Eric Hoekstra (Fryske Akademy-KNAW, Ljouwert)

Yn dizze lêzing wurde Midfryske sinnen mei de útdrukking *syn leven* (en: *syn libben*) neier analysearre, op basis fan ûndersyk dat mei Bouke Slofstra dien is. Twa foarbylden wurde hjirûnder jûn:

IT IS ZOK MAOL PRAAT AZ IK MIJN LEVEN HEARD HAB!

it is sok mâl praat as ik myn libben heard ha

"It is sok mâl praat as ik nea fan myn libben heard ha"

(Eelke Meinerts *Aagtje IJsbrants* 1779)

GOE NACHT MIJN LIEVE HOONNE MIJN LEVEN SIOEGH ICK DY NEAT WEER

goenacht myn leave hûn myn leven sjoch ik dy net wer

"Goenacht, myn leave hûn, ik sjoch dy nea (fan myn libben) wer"

(Waatze Gribberts Bruyloft 1701)

De útdrukking *syn leven* is út it Hollânsk liend en letter wer ferfryske ta *syn libben*. It is in negatyf-polêr item, dat wol sizze dat it him oppenearret yn negative sinnen, fraachsinnen, beskate typen fan betreklike bysinnen, mar net yn affirmative haadsinnen.

De útdrukking liket yn de 17de-18de ieu te konkurrearjen mei *ea* (17de ieu) en *oait* (18de ieu). Sjen litten wurdt yn hokke syntaktyske konteksten as de útdrukking him oppenearret, en hoe't de distribúsje derfan ferskilt fan dy fan *ea* en *oait*.

Oan de ein fan de lêzing gean ik efkes yn op de plannen dy't Bouke Slofstra en ik hawwe om in monografy (of lang artikel) te skriuwen oer de ûntjouwing fan *ea*, *oait*, *syn leven* en soksoarte útdrukkings yn it Frysk fan 1200-2000, ek yn ferliking mei de ûntjouwing fan dy útdrukkings yn oanswettende Westgermaanske talen.